

บทคัดย่อ

ชื่องานวิจัย : การศึกษาและวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมใน การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท 5 แห่งในจังหวัดอุบลราชธานี

ที่ปรึกษา : นายสุกสรพ์ ศรีผา พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดอุบลราชธานี
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุบรรณ จันทบุตร นักวิชาการอิสระ
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชื่น ศรีสวัสดิ์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

คณะวิจัย : ว่าที่ร้อยตรีบุญเลิศ ธงสอาด, นายสมศักดิ์ บุญรบ และคณะวิจัยพื้นที่

หน่วยงาน : สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดบราซอ

แหล่งสนับสนุน : งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนจากกระทรวงการพัฒนากำลังคนและความมั่นคงของมนุษย์
งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action research) เรื่อง

การศึกษาและวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท 5 แห่งของจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์ 1.เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท 5 แห่งในจังหวัดอุบลราชธานี 2.ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน 5 แห่งในจังหวัดอุบลราชธานี 3.เพื่อศึกษา ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท 5 แห่งของจังหวัด โดยขอบเขตการศึกษาชุมชนใกล้เคียง 2 ชุมชนคือชุมชนบ้านหัวดอนหมู่ที่ 2 ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน ชุมชนบ้านคูเมือง หมู่ที่ 4 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ และชุมชนที่อยู่ไกลเมือง 3 ชุมชนคือ ชุมชนบ้านโนนมะเขือ หมู่ 5 ตำบลกาบิน อำเภอกุดข้าวปุ้น ชุมชนบ้านหินสูง หมู่ที่ 5 ตำบลช่องเม็กอำเภอ สิรินคร และชุมชนบ้านเวียงเกษม หมู่ที่ 11 ตำบลเมืองเดช อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จากปราชญ์ชุมชน ผู้นำและประชากรในชุมชน โดยแบ่งเป็น 5 โซนๆละ 1 อำเภอๆละ 1 อบต.ๆละ 1 ชุมชน รวม 5 ชุมชนๆละ 50 คนจำนวน 250 คน โดยมีขั้นตอนการวิจัยคือการศึกษาสภาพทั่วไปของครอบครัวและชุมชน การเปิดศักยภาพชุมชนวิจัย ประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) การถอดบทเรียน สรุปบทเรียน การสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) การสังเกตการณ์ (Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบัน
 ครอบคลุมในชุมชนชนบท 5 แห่ง ของจังหวัดอุบลราชธานี เกิดจากแนวทางดังนี้.-1.ผู้นำและสมาชิกใน
 ครอบครัวยมีส่วนร่วมในการปรึกษาปัญหาและเรียนรู้สภาพแวดล้อม การเกิดขึ้น การดำรงอยู่และพัฒนาการ
 ของครอบครัวตนเอง เครือญาติ ประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี กฎระเบียบและ
 การสืบทอด 2. ผู้นำและสมาชิกในครอบครัวเรียนรู้ในการพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกันในครอบครัว
 ผ่านกิจกรรมต่างๆและจากต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในครอบครัวและชุมชน เช่นทุนทางสังคมด้านบุคคล ด้าน

กลุ่มทางเศรษฐกิจและสังคม ต่างๆ 3.การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรียนรู้ร่วมกันจากการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียผ่านกิจกรรมด้านยุทธศาสตร์ชุมชน/แผนงาน/โครงการต่างๆในชุมชน มีผลต่อการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ครอบครัวของประชากรในชุมชนชนบท 4.สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงของปัญหาครอบครัว สภาพปัญหาแนวโน้มความรุนแรงที่กระทบต่อครอบครัวในชุมชนและแนวทางแก้ไขปัญหาของครอบครัว 5. การเรียนรู้ในการจัดทำโครงการและดำเนินงานตามโครงการและติดตามประเมินผลการดำเนินโครงการอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน 6.การเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการประเมินศักยภาพของครอบครัวและชุมชนผ่านโครงการ กิจกรรมต่างๆเกี่ยวกับการพัฒนาครอบครัวในชุมชน 7.การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และค้นหาศักยภาพของครอบครัวในชุมชน

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน 5 แห่ง พบว่า ปัจจัยภายในได้แก่ ผู้นำในครอบครัวเอาใจใส่ในการกระตุ้นแนวคิดสร้างจิตสำนึกแก่สมาชิกในครอบครัวให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในครอบครัว ทั้งการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมครอบครัวตนเอง เครือญาติ ประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และการสืบทอดอาชีพสร้างรายได้ การแบ่งเบาภาระและกิจกรรมต่างๆของครอบครัว สมาชิกในครอบครัวได้เรียนรู้บทบาทหน้าที่และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ให้ดีที่สุด ผลประโยชน์ของครอบครัว **ปัจจัยภายนอกได้แก่**การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข่าวสารจากผู้นำในชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้รู้ในชุมชน องค์กรภาครัฐ และเอกชน สื่อสารมวลชน และแผนงานโครงการที่หลากหลายในชุมชน ผลประโยชน์ของชุมชน

ด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า อุปสรรคสำคัญคือ สภาพเศรษฐกิจในครอบครัวทำให้เร่งรีบหารายได้ ภาวะหนี้สินในครอบครัว ทำให้เกิดการขาดการเอาใจใส่ต่อกัน ขาดความสำนึกต่อการมีส่วนร่วม การเคารพความต่างทางพฤติกรรมและความคิด เงื่อนไขด้านเวลา การแยกเพศ การขาดการปรึกษาหารือ ความทอดยต่อปัญหาต่างๆ ล้วนเป็นอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชน **แนวทางแก้ไข** สรุปได้ว่า ผู้นำครอบครัวและสมาชิกทุกคนต้องร่วมกันเรียนรู้ในการร่วมปรึกษาหารือกันและกันดูแลเอาใจใส่ต่อกันทั้งภาวะสุขภาพ การศึกษา เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ให้ทุกคนเกิดการเรียนรู้มีจิตสำนึกในความสามัคคี เรียนรู้ในการค้นหาสาเหตุปัญหาและการจัดการปัญหาต่างๆ การเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการสูญสลายไปของปัญหาอย่างรู้เท่าทัน แนวทางดังกล่าวจะเป็นการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวและชุมชนให้มีความเข้มแข็งสืบไป